

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. Искра Славчева Мирчева, д.м.,
член на научно жури по процедура за заемане на академична длъжност
„професор“

Със заповед № Р-109-162/14.04.2022 г. на Ректора на Медицински университет „проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна, съм определена за член на научно жури по процедура за заемане на академична длъжност „професор“ по област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.1. Медицина, научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“, за нуждите на катедрата по Социална медицина и организация на здравеопазването, Факултет Обществено здравеопазване при МУ – Варна. Конкурсът е обявен в **Държавен вестник, бр. 14 от 18.02.2022 г.** На своето първо заседание на научното жури бях избрана за изготвяне на **рецензия**.

В настоящия конкурс участва един кандидат: **доц. д-р Клара Георгиева Докова, д.м.**, доцент в катедрата по Социална медицина и организация на здравеопазването.

Кандидатката е представила всички необходими документи за конкурса, предвидени в Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника към него и Правилника за развитие на академичния състав на МУ-Варна.

1. Автобиографични данни и кариерно израстване

Доц. Клара Докова завършва Медицинския университет в гр. Варна през 1994г., специалност „медицина“. През 1996-1997 г. придобива ОКС магистър, специалност „Обществено здравеопазване“, Университет Маастрихт, Нидерландия. През 2009 година защитава дисертационен труд на тема „Осведоменост, лечение и контрол на артериалното налягане на селското население. Бариери за контрол“ и придобива ОНС „Доктор“. През 1999 г. придобива специалност „Социална медицина“.

Доц. Докова е в катедрата по Социална медицина и организация на здравеопазването от 1999 г., първоначално като координатор на изследователски проект, съвместно със сдружение „Обществено здравеопазване – 99“ и докторант (2000г.), а от 2001г. като член на академичния състав на катедрата – асистент (2001 – 2005 г.), старши асистент (2005 – 2010 г.) и главен асистент (2010 - 2012 година). От 2012 г. до момента заема академична длъжност „Доцент“ по научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“.

В периода 2014 – 2018 г., доц. Докова е зам. Декан на Факултета по Обществено здравеопазване при МУ – Варна, а в периода 2018 – 2020 година – Декан на Факултета по Обществено здравеопазване при МУ – Варна.

Владее отлично английски и руски език.

2. Обща характеристика на научно-изследователската и научно - приложната дейност на кандидата

Доц. Клара Докова участва в настоящия конкурс с 47 научни труда, всичките, с изключение на дисертационния труд за ОНС „Доктор“, след придобиване на академичната длъжност „доцент“. Разпределението им в наукометричен аспект е както следва:

- Дисертационен труд за ОНС „Доктор“ – 1;
- Монографии (хабилитационен труд) – 1;
- Учебници и учебни помагала – 1;
- Научни публикации в международни списания – 15, от които
  - a. 10 пълнотекстови статии в реферирани в Web of Science и Scopus списания;
  - b. 2 пълнотекстови доклада, публикувани в реферирано в Web of Science и Scopus издание;
  - c. 3 доклада, публикувани като резюме в European Journal of Public Health, като в една от публикациите доц. Докова е първи автор;
- Научни публикации в български издания – 29, от които:
  - a. 24 пълнотекстови статии, от които 2 като самостоятелен автор и 2 като първи автор, в рецензирани български периодични научни списания;
  - b. 4 пълнотекстови доклада от научни форуми, публикувани в сборници с ISBN;
  - c. 1 глава в колективна монография (на английски език);

Доц. Докова представя и 30 участия в научни форуми, от които 12 международни и 18 национални.

Научните изследвания на доц. К. Докова покриват широка научна проблематика в областта на социалната медицина и организацията на здравеопазването. Тематиката на представените научни трудове напълно покрива предметната област на конкурса.

Приемам представената от кандидатката авторска справка за приносите, които са фокусирани в следните **тематични направления**:

- *Оценка на общественото здраве и здравни неравенства чрез показатели за заболяемост, смъртност и болестен товар.*

Към това направление са представени общо 22 публикации, включително дисертационния труд за ОНС „Доктор“, монографията на тема „Проучвания на глобален болестен товар. Болестен товар в България 1990 – 2019“, както и още 20 публикации. Изследванията, представени в това направление са най-многобройни и могат да се обособят в три области (1) изучаване на регионални здравни неравенства; (2) регистри на заболявания и епидемиологична оценка въз основа на събраната в регистрите информация и (3) проучване на заболяемост, смъртност и болестен товар.

Високо оценявам представения **монографичен труд** на доц. К. Докова. Неговите най-големи научни приноси, освен че представя целите, принципите и основните етапи на Проучването на глобалния болестен товар, проучване, в което доц. Докова е пряко ангажирана, е представянето на основната терминология в тази област, задълбочената, професионално издържана комплексна оценка на болестния товар в България за периода 1990-2019г., ролята на основните рискови фактори за здравето на българското население, сравнителния анализ на болестния товар в страните от Европейския съюз и България, както и предложените приоритети за здравната политика в България. Обсъждането на методологичните особености в проучването на глобалния болестен товар, насочва към предположението че вероятните здравни загуби в България са още по-големи от представените.

Към това следва да се добави богатството на терминологичния апарат – видимо се срещаме с майстор на тълкуването и употребата на термини. Представеният монографичен труд на доц. К. Докова се характеризира с актуалност, задълбоченост и цялостно разглеждане на проблема. Балансът между необходимите теоретични знания и адекватните практически насоки, представени в монографията, го правят полезен както

за широк кръг от медицински и немедицински специалисти, а така също и за всички, които имат интерес в тази област. Не на последно място, отчитайки, че до момента в България, освен стандартните кратки обзори, публикувани от ИМЕ, не е правено задълбочено и комплексно проучване на болестния товар, представеният научен труд е изключително актуален и ценен, което безспорно е принос в научно-медицинското познание. Изключително престижно е и участието на доц. Докова като сътрудник от България в Проучването на глобалния болестен товар.

Между приносите на останалите публикации мога да посоча:

- Направен е исторически преглед на развитието на сумарните показатели за оценка на общественото здраве;
- Оценени са здравните загуби, свързани с хипертоничната болест на сърцето като важна причина за болестен товар от групата на ССЗ за периода 1990 – 2019 г.;
- Оценен е болестния товар на инсултите и трите основни патологични типа инсулти на глобално и регионално ниво, както и приносът на болестния товар на инсултите за здравните неравенства между Западна и Централна/Източна Европа;
- Проучен е международния опит за създаване на регистри за хронични заболявания – диабет, диабетна ретинопатия и инсулти;
- Представени са собствени резултати от ново-разработени регионални регистри на диабетна ретинопатия и инсулт;
- Разработен е протокол за определяне обхвата на наличната научна литература (scoring review) описваща nutrition transition, дължащ се на промяна на диетата на възрастното население по света;
- Трябва да се подчертае, че значителна част от научната продукция в това направление демонстрира изключителния професионализъм на доц. Докова и в областта на епидемиологията и медицинската статистика, принос, който бих допълнила към представената справка за приносите.

- *Профилактика и промоция на здравето.*

Към това направление са включени 10 публикации, които също представляват съществен принос:

- Направен е критичен анализ на възникването и възможностите за практическа реализация на концепцията за промоция на здраве чрез прилагане на принципите в така наречените „места за промоция на здраве“ (градове, училища, университети, и др.);
- Проучен е процеса на изграждане и утвърждаване на глобалната мрежа от университети за здраве. Представен е цялостния университетски подход, прилаган успешно в Британската мрежа на университети за здраве;
- Проучени са основни социално-психологически модели, прилагани за изучаване и въздействие върху свързано със здравето поведение;
- Анализирани са съвременните тенденции и алтернативни подходи за осигуряване на грижи в ранна детска възраст и социална промяна с оглед радикални промени в грижата за хора с увреждания.

- *Медицинска социология.*

Към това направление са представени 6 публикации. С безспорен принос е учебника по „**Медицинска социология**“, подходящ за часовете по медицинска социология на студентите от всички здравни специалности. Включени са теми, които покриват необходимия минимум от знания по дисциплината: (1) Основни социологически теории, които регулярно се използват при анализ на поведението,

свързано със здравето и болестите, и връзката му със социалната структура и контекст; (2) Класически поглед върху социалните неравенства в здравето и болестта; (3) Внимание е отделено на индивидуалните преживявания на хората с хронични заболявания, механизмите за адаптиране към живот с болестта; темата за стигма и болест; (4) Представен е социологическият поглед към развитието на медицинската наука и знания, спецификите на медицинската професия – доминиране и автономност; медикализацията на обществения живот. Представеният учебник е първи в тази област за МУ – Варна, но и за пръв път в българско учебно помагало е представено приложението на основни социологически теории за анализ на проблеми от областта на медицината и здравеопазването.

Останалите публикации в това направление също представят съществен принос. Те разглеждат въпроси за социалния статус, стила на живот, професионалната удовлетвореност и израстване на различни здравни специалисти (лекари и медицински сестри, работещи в болница; рехабилитатори) и нагласи за профилактика на жени с онкологични заболявания. Публикациите са академично издържани, а резултатите са базирани на адекватен статистически анализ.

- *Обучение на специалисти в сферата на общественото здраве.*

Включените в това направление 6 публикации анализират развитието на обучението по общественото здраве в ОКС „Бакалавър“ и възможностите за реализирането му в България. Известно е, че това е проблем, който висшите медицински училища в страната решават според възможностите си, предлагайки 6 (професионален бакалавър) и 8 (бакалавър) семестриално обучение под различни наименования на специалността, независимо от съществуващите ЕДИ за специалност Инспектор по общественото здраве, ОКС „Професионален бакалавър“, която в общия случай се приема за обучение по общественото здравеопазване. Направен е сравнителен анализ на съответствието на обучението по ОЗ в ОКС „Бакалавър“ по специалностите предлагани от различните ВУ у нас и са подчертани някои недостатъци на обучението в тези специалности, а именно, че разгледаните програми осигуряват част от компетенциите, необходими на професионалиста по общественото здраве, с фокус върху уменията за контрол на факторите от околната среда, но в значително по-малка степен изграждат знания за изследване на общественото здраве, за разработване и управление на здравни програми.

Направен е и анализ на съответствието на обучението по специалност „Помощник фармацевт“ с Европейските препоръки относно компетентностите на специалистите от тази професия.

Научните публикации на доц. Докова са високо оценени, разпознаваеми и многократно цитирани в чужди източници. Според представената Академична справка, публикациите на доц. Докова имат **16 цитирания** в чужди източници. Следва да се отбележи, че това е необходимия брой цитирания, покриващи минималните изисквания за заемане на академична длъжност „професор“. Реалните цитирания на научните трудове на доц. Докова в чужди източници, съгласно Web of Science и Scopus, са **над 15,000**. Общият брой на цитиранията, включително в източници, извън Web of Science и Scopus, е над 30,000 (Google Scholar). Не са представени цитирания в български източници, което не променя значимостта на научната продукция на кандидатката.

Представената Академична справка отразява и импакт фактора на списанията, в които кандидатката в настоящия конкурс има публикации. Включени са 31 публикации в научни списания с общ **импакт фактор 1307,034**. Трябва да се отбележи, че 22 от публикациите, свързани с мащабния проект „Global burden of diseases”, в който доц.

Докова активно участва, са публикувани в списания (основно Lancet), с общ импакт фактор 1282,247. Останалите девет са публикувани в научни списания с общ импакт фактор 24,787.

Горните показатели красноречиво подкрепят изключителния принос на доц. Докова към повишаването на международния престиж на научната дейност не само на МУ – Варна, но и на страната ни. За това, през 2020 г., тя получава **наградата „Питагор“** на министерството на образованието и науката за съществен принос на български учени и научни колективи за развитието на науката в периода 2017-2019 г. в категорията за жена с принос в науката.

Към публикационната активност на доц. Докова следва да се добави и участието ѝ с доклади в международни и национални научни форуми. Доц. Докова участва с доклади в 12 международни научни конференции и конгреси – във Франция, Норвегия, Южна Корея, Белгия, Нидерландия, Финландия, Великобритания, Италия, България (международен). В национални научни форуми доц. Докова представя 18 доклада. Между основните проблеми, представени в докладите на доц. Докова са: управление на грижите за пациенти с хронични заболявания, смъртност и регионални здравни неравенства, застаряване на населението и грижи за възрастните, промоция на здраве, регистри на инсулт, електронен регистър на инсултите в гр. Варна, епидемиология и социология на уврежданията, и др. Участията в научни форуми успешно допълват основните направления и научни интереси на кандидатката.

Количествената характеристика на научните публикации на доц. Докова, включително брой цитирания и импакт фактор, е че те значително надхвърлят изискванията за заемане на академична длъжност „професор“.

Качествената характеристика на тези публикации, показва, че те са на изключително високо ниво, посветени на актуални проблеми в областта на общественото здраве, епидемиология, социология, здравни неравенства, специфичните изисквания на обучението в областта на общественото здраве и помощник фармацевт, прилагането на статистическите методи в областта на клиничната медицина и научните изследвания. Посветени са на принципни положения, някои от които са поставени като проблем и предложени за решение за първи път в България, много преди да бъдат поставени като изискване от международните и национални институции.

Предложенията са актуални и в настоящия момент, имат иновативен характер и следва да бъдат оценени високо. Публикациите са разработени акуратно, с подходящ дизайн, добре организирани данни и подходящи изводи и предложения. Участията в научни форуми успешно допълват посочените тематики и илюстрират предпочитанията на кандидатката към посочените теми.

3. Оценка на учебно - преподавателската дейност

Доц. Докова има голяма учебна натовареност. Средната ѝ годишна натовареност е около 530 часа (при норматив 180 часа) лекции и семинарни упражнения, с изключение на двете години (2018/19; 2019/2020), когато като Декан на ФОЗ средната ѝ годишна натовареност е около 290 часа (при норматив 90 часа). Тя води пълен курс лекции по 12 дисциплини, между които: Социална медицина, Биостатистика, Въведение в епидемиологията, Приложна епидемиология и промоция на здравето, Медицинска социология, Социология на здравето и болестта, Медико-социални аспекти на уврежданията, Показатели и оценка на общественото здраве, Въведение в общественото здраве, Медицинска психология и социология със студенти от различни специалности:

медицина, дентална медицина (българо- и англоезично обучение), здравен мениджмънт (ОКС магистър и бакалавър), акушерки, управление на здравните грижи (ОКС магистър и бакалавър), Опазване и контрол на общественото здраве, Логопедия, Информационни технологии в здравеопазването и здравните грижи. Участвала е и в обучението в Магистърската програма по Обществено здравеопазване (англоезично обучение), изнесена в Casa College, Никозия, Кипър. Води курс за СДО по Дизайн на научни изследвания и статистически анализи. Активно е участието на доц. Докова и в разработването и актуализацията на учебни планове и програми.

Доц. Докова участва активно в Държавни изпитни комисии за държавен изпит и защиты на дипломни работи на дипломанти от специалностите: „Здравен мениджмънт“; „Управление на здравните грижи“; „Обществено здравеопазване“ – на български и английски език. Под нейно ръководство 18 студенти са разработили и успешно защитили дипломна работа за придобиване на ОКС „Магистър“.

Под ръководството на доц. Докова **пет докторанта** са разработили и успешно защитили дисертации за придобиване на ОНС „Доктор“.

Кандидатката има значително участие и в други научни прояви: рецензент на дипломни работи на студенти от магистърските програми „Здравен мениджмънт“, „Управление на здравните грижи“ и „Обществено здравеопазване“. Има участие като **член на научно жури** по конкурси за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ и академичните длъжности „доцент“ и „професор“

*Като цяло, повече от 20 годишната преподавателската дейност на доц. Докова може да бъде оценена **много високо** – обхваща целия спектър на социалната медицина и общественото здравеопазване, вкл. епидемиология, промоция на здраве, обща и медицинска социология, биостатистика. Преподава на всички специалности вкл. и на англоезично обучаваните студенти, участва в държавните изпитни комисии, в разработката и актуализацията на учебни планове и програми на различни специалности към Факултетите по Обществено здравеопазване, Медицина и Дентална медицина на Медицински университет – Варна. Доказани са успехите ѝ в ръководството на дипломанти и докторанти.*

4. Участие в научни проекти и други дейности

Високо оценявам проектната дейност на доц. Клара Докова. Тя участва активно в редица изследователски проекти, като в един международен и два национални проекта е ръководител: (1) „Детската смъртност в България – източник на нови подходи за оптимизиране на детското здравеопазване“, 20.12.2021 – 20.12.2024, Медицински университет "Проф. д-р Параскев Стоянов" – Варна; (**национален проект**); (2) "Обучение и професионална реализация на бакалаври по обществено здраве", 19.12.2019 – 19.12.2022; Медицински университет "Проф. д-р Параскев Стоянов" – Варна (**национален проект**); (3) Empowering service users through support and involvement (ESSI) Erasmus Intensive Programme; Овластени на потребителите на услуги, чрез подкрепа и включване в управлението на хронични заболявания, 01.09.2013 – 31.08.2014; Медицински университет "Проф. д-р. Параскев Стоянов" – Варна (ръководител на българския екип в **международен проект**).

В други шест проекта, четири международни и два национални: (1) COST Action CA18218 European Burden of Disease Network, Member of the Management Committee; 2020 – 2022 (**международен проект**); (2) Global Burden of disease and Geospatial Analysis of Antimicrobial resistance (GRAM Project), IHME, University of Washington and The University of Oxford, UK 2018 -2021; (**международен проект**); (3) NuTransAge “Nutrition

transition and healthy ageing” financed by The German Federal Ministry of Education and Research (BMBF) (Grant No. 01DS19002) 2018 -2020 (**международен проект**), (4) “Regional Partnership for Health and Sustainable Development”, BG07 „Initiatives for public health“ 2017 (**международен проект**); (5) Електронен регистър на инсулт, диабет и диабетна ретинопатия за изследване на епидемиологията на заболяванията и ефективността на мениджмънта им 19.12.2019 -19.12.2022; Медицински университет "Проф. д-р Параскев Стоянов" - Варна (**национален проект**), (6) BG05M20P001-2.016-0025 „Създаване на мултидисциплинарна образователна среда за развитие на кадри с интегрални компетентности в областта на биомедицината и здравеопазването”, 21.07.2021 – 31.12.2023; Медицински университет "Проф. д-р Параскев Стоянов" – Варна (**национален проект**), доц. Докова участва активно като изследовател.

Доц. Докова е **член на множество научни организации у нас и в чужбина**: Европейска асоциация по обществено здравеопазване (EUPHA), Международната асоциация по епидемиология, Европейската организация по инсулти, Българската асоциация по обществено здраве, Българското научно дружество по Обществено здравеопазване (БНДОЗ), Съюз на учените в България, Български лекарски съюз. Член на ФС, 2 Програмни съвета в МУ - Варна.

Тя е сътрудник на проучването Global Burden of Disease и на мрежата „Региони за здраве“ – представител за регион Варна. Член е на Управителния съвет на Сдружение „Обществено здравеопазване’99“ – Варна. Участва в редакционните колегии на списание „Социална медицина“ и списание „Scripta Scientifica Salutis Publicae”

Заслужава да се отбележи и опита ѝ като зам. Декан и Декан на ФОЗ. Като такъв тя допринася значително за развитието на Факултета по Обществено здравеопазване при МУ - Варна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените от доц. д-р Клара Георгиева Докова, д.м. научни трудове, необходими документи и справки показват, че тя значително надхвърля препоръчителните критерии и наукометричните изисквания на ЗРАС в Р. България и Правилника за развитие на академичния състав на МУ - Варна за заемане на академичната длъжност „професор” в количествен и качествен аспект.

Дисертационният труд, темите, които са включени в монографичния труд и учебника, публикациите в научните издания и изнесените доклади на научни форуми, напълно отговарят на тематиката на обявения конкурс. Количествената характеристика на научните публикации на доц. Докова, включително брой цитирания и импакт фактор, е че те значително надхвърлят изискванията за заемане на академична длъжност „професор“. Качествената характеристика на представените трудове е, че те са на много високо ниво. Значителните приноси и новаторски идеи, позволяват да се даде много висока цялостна оценка на научните трудове, представени по настоящия конкурс.

Учебната натовареност, преподавателската активност, проектната дейност и продължителността на заемането на длъжността „доцент” също отговарят на критериите.

Познавам лично кандидатката Клара Докова от постъпването ѝ в катедрата по Социална медицина и организация на здравеопазването и съм свидетел на израстването ѝ като колега, преподавател и учен. С абсолютна убеденост мога да изкажа високата си оценка за личните ѝ качества – скромна, изключително интелигентна, всеотдайна към

работата и колегите си, организирана, целенасочена, модерно мислеща и вечно търсеща нови научни предизвикателства.

Въз основа на запознаването с представените научни трудове, тяхната значимост, съдържащите се в тях научно-приложни приноси, учебната, проектна и цялостна дейност и отчитайки наличието на пълно съответствие на наукометричните и други показатели с изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника за развитие на академичния състав на МУ Варна за заемане на академичната длъжност „професор“, намирам за основателно да гласувам **положително** и убедено си позволявам да предложа на членовете на уважаемото научно жури да гласуват също положително **доц. д-р Клара Георгиева Докова, д.м. да заеме академичната длъжност „професор”** в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.1. Медицина, научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването”, в катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването”, Факултет „Обществено здравеопазване” при Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

30.05.2022 г.
Гр. Варна

Изготвил рецензията:
/ проф. Искра Мирчева, д.м. /